

แนวทางการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัย Guidelines for Learning Management about the 4 Noble Truths for Early Childhood

¹รัชณี นกเทศ Ratchanee Nokthet

²ภัทรวลี นิ่มนวล Patwalee Nimnuan

¹คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

¹Faculty of Education, Phetchaburi Rajabhat

²นักวิชาการอิสระ

²Independent Scholar

¹Corresponding Author, E-mail: kruple_ratchanee@yahoo.co.th

Received May 23, 2023; Revised November 17, 2023; Accepted: December 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่ง “อริยสัจ 4” เป็นความจริงอันประเสริฐ ได้แก่ ทุกข์ (ความยากลำบาก ความไม่สบายกายไม่สบายใจ) สมุทัย (เหตุให้เกิดทุกข์) นิโรธ (ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์) มรรค (ทาง 8 ประการอันประเสริฐเพื่อความดับไม่เหลือแห่งทุกข์) อริยสัจ 4 นี้ เป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา เป็นสาระอันทรงคุณค่าที่ควรปลูกฝังให้แก่พุทธศาสนิกชนตั้งแต่ระดับปฐมวัย บทความนี้ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์เรื่องอริยสัจ 4 แล้วสังเคราะห์เนื้อหาอริยสัจ 4 ประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัย ที่มีความสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม จิตใจ และด้านสติปัญญา ผู้เขียนได้เสนอตัวอย่างการใช้ภาษาและคำง่าย ๆ เพื่ออธิบายความหมายเนื้อหาหลักธรรมให้เหมาะสมกับพัฒนาการทางภาษาของเด็ก และเสนอตัวอย่างกิจกรรมง่าย ๆ ที่ผู้จัดการศึกษาปฐมวัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง สร้างพื้นฐานความเข้าใจเรื่อง อริยสัจ 4 แก่เด็กปฐมวัย อันนำไปสู่ความซาบซึ้งและปฏิบัติตามธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนช่วยกันสืบทอดความจริงอันประเสริฐนี้สู่คนในรุ่นต่อ ๆ ไปตามลำดับแห่งชีวิต

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; เด็กปฐมวัย; อริยสัจ 4

Abstract

The objective of this research article is to present the guidelines on learning management about the Four Noble Truths for early childhood. The Four Noble

Truths consist of Dukkha; the truth of suffering or uneasiness, Samudaya; the cause of suffering, Nirodha; the cessation of suffering, and Magga; the Noble Eightfold Path to the cessation of suffering. These Four Noble Truths are important teachings in Buddhism. They are valuable substances that should be instilled in Buddhists from an early age. In this article, the author has studied, researched, analyzed and synthesized the Four Noble Truths together with educational concepts and theories. This is to obtain guidelines on learning management about the Four Noble Truths which correspond to the physical, emotional, social, mental and intellectual development of early childhood. The author has presented examples of the language use and simple words to explain the meaning of the dharmic principle to suit the children language development. The author has also presented examples of simple activities that early childhood education teachers will be able to put into practice and create a foundation of understanding of the Four Noble Truths to early childhood.

Keywords: Learning management; Early childhood; the 4 Noble Truths

บทนำ

สาโรช บัวศรี ได้กล่าวถึงการนำหลักสำคัญจากพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางการศึกษา ไว้ดังนี้ ก. ในฝ่ายเนื้อหา (Content) ของการศึกษา อาจปรับเอาได้จาก “มรรคมืองค์แปด” ข. ในฝ่ายวิธีการ (Method) ของการศึกษา อาจปรับเอาได้จากขั้นหรือวิธีการของ “อริยสัจสี่” ค. ในแง่ของจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ (Psychology of Learning) อาจปรับเอาได้จากความคิดเรื่อง “ญาณ” ในระดับต่าง ๆ (ระดับสูงสุดของญาณก็คือ “ทศพลญาณ” ของพระพุทธองค์) (สาโรช บัวศรี, 2553) จากการศึกษาข้อมูลผู้เขียนพบว่า ปัจจุบันได้มีการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เป็นที่แพร่หลาย ซึ่งวงการการศึกษาของไทยได้นำอริยสัจ 4 มาใช้ในฝ่ายวิธีการ (Method) ดังปรากฏในงานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร (พระครูปลัดศักดิ์ มหาวิโร (โกศลสุภวัฒน์), 2563)

ในต่างประเทศ Milton V Uecker ได้กล่าวถึงความโดดเด่นของการศึกษาปฐมวัยที่มีพระคริสต์เป็นศูนย์กลาง ว่าเป็นศูนย์กลางปรัชญาที่รวมเด็ก ความศรัทธา และจิตวิญญาณไว้ด้วยกัน เมื่อเข้าใจดังนี้แล้วจึงต้องให้ความสนใจกับการทำความเข้าใจ การพัฒนาศรัทธา และวิธีการอำนวยความสะดวกในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ เน้นความสำคัญของการให้ความรู้จากโลกทัศน์ในพระคัมภีร์ และเพิ่มการฝึกอบรมนักการศึกษาเกี่ยวกับการให้ความรู้จากโลกทัศน์ในพระคัมภีร์ การศึกษาปฐมวัยที่มีพระคริสต์เป็นศูนย์กลางเป็นการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาปฐมวัยที่มีพันธกิจและวิสัยทัศน์ในการเข้าถึงเด็ก วิสัยทัศน์นี้รวมถึงผลลัพธ์ทางจิตวิญญาณหรือความเชื่อที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนและหลักสูตรที่กล่าวถึงวิธีการสู่ผลลัพธ์เหล่านี้ (Milton V Uecker, 2019)

เมื่อเปรียบเทียบกับทางพุทธศาสนา อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา และอริยสัจ 4 เป็นธรรมที่ทำให้ผู้รู้แจ้งถึงความเป็นพระอริยะ ห่างไกลจากข้าศึกคือกิเลสตามลำดับขั้น

(พระอนันตชัย อภินนโท (ชั้นโพธิ์น้อย), 2560) ดังนั้น การจัดการศึกษาโดยเน้นความสำคัญของ อริยสัจ 4 ในฝ่ายเนื้อหา (Content) จึงควรได้รับการสนับสนุน และส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้เนื้อหาของ อริยสัจ 4 ได้ตั้งแต่ในระดับปฐมวัย

ด้วยแนวคิดและหลักการดังที่ได้กล่าวมานี้ ผู้เขียนจึงได้ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์เรื่องอริยสัจ 4 แล้วสังเคราะห์เนื้อหาของอริยสัจ 4 ประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษา เพื่อได้แนวทางการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัย ที่มีความสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม จิตใจ และด้านสติปัญญา สร้างพื้นฐานความเข้าใจเรื่องอริยสัจ 4 แก่เด็กปฐมวัย อันนำไปสู่ความซาบซึ้งและปฏิบัติตามธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนช่วยกันสืบทอดหลักธรรมสำคัญนี้สู่คนในรุ่นต่อไป

แนวคิดเรื่องการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัย

พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมจักกวัตตนสูตร หรือที่รู้จักกันว่า “ปฐมเทศนา” เป็นเทศนาถ้อยคำแรก เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงกรุงพาราณสี ในคืนวันเพ็ญเดือน 8 สารสำคัญของปฐมเทศนากล่าวถึงพระพุทธองค์ทรงดำเนินทางสุดโต่งสองสายคือกามสุขัลลิกานุโยค คือการหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย และอัตตกิลมาณานุโยค คือการทรมานตนให้ลำบาก ซึ่งเป็นที่นิยมปฏิบัติกันในเวลานั้น แล้วพระองค์ทรงประกาศแนวทางใหม่ ซึ่งเป็นทางสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌมาปฏิปทา” อันประกอบไปด้วย อริยสัจ 4 และอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งโดยสรุปแล้วก็คือการดำเนินไปตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ด้วยวิธีการปฏิบัติเช่นนี้ พุทธศาสนิกชนก็จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพานได้ด้วยตนเอง (พระอำนาจ จิตตทนต์ (เสมอทรัพย์), 2562)

พระอำนาจ จิตตทนต์ (เสมอทรัพย์) ให้ความหมายของอริยสัจ 4 ไว้ดังนี้ 1) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความเดือดร้อน ความเกิดแก่เจ็บตาย การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ เป็นต้น 2) สมุทัย คือ เหตุให้เกิดทุกข์ อันได้แก่ ตัณหา ทั้ง กามตัณหา ความอยากในอารมณ์อันน่าใคร่ ภวตัณหา ความอยากในความมีตัวตน และวิภวตัณหา ความอยากในความไม่มีไม่ 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ความดับตัณหา 4) มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 (พระอำนาจ จิตตทนต์ (เสมอทรัพย์), 2562) สอดคล้องกับความหมายของอริยสัจ 4 ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “อริยสัจ 4 คือ 1) ทุกขอริยสัจ (อริยสัจคือทุกข์) 2) ทุกขสมุทยอริยสัจ (อริยสัจคือเหตุเกิดแห่งทุกข์) 3) ทุกขนิโรธอริยสัจ (อริยสัจคือเหตุเกิดแห่งทุกข์) 4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ (อริยสัจคือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อ 189 หน้าที่ 163 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระภิกษุญาณวชิรญาณ (หลวงพ่อดำ) ได้อธิบายเกี่ยวกับอริยสัจ 4 โดยสรุปได้ดังนี้ อริยสัจ 4 ประกอบด้วยความจริงของโลกและชีวิต 4 ประการ ได้แก่ 1) ทุกข์ คือ ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ใครก็ตามที่รู้ความจริงของชีวิตข้อแรกว่า ชีวิตนี้เป็นทุกข์ แม้จะยังไม่เห็นด้วยญาณทัสสนะ เพียงแค่ฟังแล้วนำไปคิดไตร่ตรองเท่านั้น ก็เพียงพอที่จะทำให้วิถีสว่างขึ้น สะท้อนยิ่งกว่าแผ่นดินไหวพร้อมกันทั้งโลกเสียอีก ทั้งนี้เพราะเมื่อใดที่นักโทษรู้ตัวแล้วว่าตนกำลังติดคุกอยู่ ความคิดที่จะแสวงหาหนทางออกจากคุกย่อมจะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เมื่อคิดบ่อย ๆ ใคร่ครวญบ่อย ๆ ก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อนในการตั้งเป้าหมายชีวิตขึ้นมาว่า “เป้าหมายชีวิตที่แท้จริงของมนุษย์ คือ การกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปด้วย

ตนเอง” เพียงแค่เกิดความคิดเช่นนี้ นักโทษก็เริ่มรู้สึกมีความปลอดภัยขึ้นมาระดับหนึ่งแล้ว ยิ่งกว่านั้น ยังจะก่อให้เกิดความฮึกเหิมกันไปทั่วคุก ทั้งวัฏสงสาร แต่ผู้คุมคุกก็คงเริ่มจะอยู่ไม่สุข เพราะรู้ว่า นักโทษกำลังคิดจะกำจัดทุกข์ให้พ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คือคิดจะแหกคุกออกไปจากวัฏสงสาร แล้ว ดุเดือดกับที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นทุกข์จากเทวทูต 3 คนแรก คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย แล้ว ทรงได้คิดว่า มนุษย์ทั้งโลกนี้ตกอยู่ในสภาพทุกข์เช่นเดียวกันทั้งหมดทั้งสิ้น มีหนทางใดที่จะกำจัดทุกข์นี้ได้บ้างหรือไม่ พอท่านได้เห็นเทวทูตที่ 4 ซึ่งเป็นสมณะเท่านั้น ก็ทรงตั้งเป้าหมายชีวิตเลยว่า เราเกิด มาเพื่อกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไป จากนั้นท่านก็ทรงตัดสินใจออกบวชเป็นสมณะ ใช้เวลา วิจัยค้นคว้าหาทางกำจัดทุกข์อยู่ 6 ปีเต็ม จึงได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรม ศาสดาเอกของชาวโลก ดังนั้น การได้รู้ความจริงว่าโลกและชีวิตนี้เป็นทุกข์ แม้จะยังไม่เห็นด้วย ญาณทัสสนะก็ตาม แต่ก็ถือว่าเป็นการรู้ความจริงอันประเสริฐ เพราะทำให้คิดตั้งเป้าหมายชีวิตได้ ถูกต้อง และจะเป็นเหตุให้มีพรหมพหุคิดตั้งเป้าหมายตามอย่างกันไปทั่วโลก เกิดความสั่นสะเทือนไป ทั่วทั้งวัฏสงสาร ความจริงประการที่ 2) สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ ซึ่งเกิดจากการที่ใจถูกกิเลสบีบคั้น ทำให้เกิดตัณหา คือ ความทะยานอยากไม่รู้จบ ซึ่งเกิดจากการที่ใจถูกกิเลสบีบคั้น ใครก็ตามที่รู้ความ จริงของชีวิตประการที่ 2 ว่า กิเลสเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ เพราะคอยบังคับใจมนุษย์ให้คิดอยากไม่รู้จบ ซึ่งส่งผลให้อยากพูด อยากทำในทางผิด ๆ ร้าย ๆ จนกลายเป็นทางมาแห่งความทุกข์ต่าง ๆ นานาใน ชีวิต ก็ถือว่า ได้รู้ความจริงอันประเสริฐประการที่ 2 แล้ว ถึงแม้จะยังไม่เห็นด้วยญาณทัสสนะว่า กิเลส มีรูปร่างหน้าตาอย่างไร เพียงแค่รู้สาเหตุเท่านั้นก็จะทำให้เกิดความคิดที่จะแก้ทุกข์ได้ตรงจุดทันที นั่น คือ ถ้าอยากสิ้นทุกข์ ก็ต้องกำจัดกิเลสให้สิ้น ทำให้รู้จักฝึกควบคุมใจให้ผ่องใส ไม่ปล่อยใจให้กิเลสบีบคั้น จิตใจ ความจริงของชีวิตประการที่ 3) นิโรธ คือ ภาวะที่กิเลสถูกกำจัดหมดสิ้นไปจากใจ จึงทำให้ทุกข์ ดับโดยสิ้นเชิง การได้รู้ความจริงว่า ทุกข์ทั้งหลายดับได้ด้วยการดับกิเลสให้หมดสิ้นจากใจ โดยการ ปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ย่อมทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะพากเพียร ปฏิบัติตามคำสอนของพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไปโดยไม่ย่อท้อ ความจริงประการที่ 4) มรรค คือ ข้อปฏิบัติที่สามารถกำจัดกิเลส ได้สำเร็จ มีอยู่ 8 ประการ เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นความจริงอันประเสริฐว่าต้องฝึกฝนอบรม ตนอย่างไร จึงจะกำจัดกิเลสได้เด็ดขาด สิ้นกิเลสเมื่อไรก็สิ้นทุกข์เมื่อนั้น หลุดพ้นจากสภาพนักโทษใน วัฏสงสารได้อย่างถาวร (พระภิกษุญาณวชิโรดม (หลวงพ่อดิตตชีโว), 2556)

ความหมายของมรรคมีองค์ 8 ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “อริยมรรคมีองค์ 8 นั้นนั่นแล คือ 1) สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) 2) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) 3) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) 5) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) 7) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8) สัมมาสมาธิ (จิตตั้งมั่นชอบ)” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อ 486 หน้าที่ 171-173 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สาโรช บัวศรี กล่าวไว้ว่า ในพุทธศาสนา ท่าน ผู้รู้จะชี้ให้เราทราบเสมอว่า เรื่อง “ระดับ” (Level) นั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ จำเป็นจะต้องเข้าใจให้ดี เช่น ท่านมักจะเตือนเราว่าของอย่างนี้อยู่ในระดับโลกียะ (mundane) แต่ของที่สูงขึ้นไปกว่านั้น อยู่ใน ระดับโลกุตระ (Super-Mundane) แล้วแต่เราจะปฏิบัติได้ถึงระดับใด เป็นต้น หรือบางครั้งท่านก็ เตือนเราว่า การรักษาศีลธรรมนั้น ย่อมอยู่ในระดับที่ทำให้เกิดความร่มเย็นได้ในหมู่มนุษย์ หรือในสังคม ของมนุษย์ ส่วนศีลธรรมนั้นย่อมอยู่ในระดับที่ทำให้มนุษย์หลุดพ้นไป เป็นเรื่องของมนุษย์แต่ละคน ไม่ใช่เรื่องของสังคมทั่วไป เป็นคนระดับกัน เป็นต้น ดังนั้น ในการดำเนินการศึกษาเพื่อเยาวชนของ

ชาติ โดยจะใช้พุทธปรัชญาเป็นรากฐานนั้น ก็จะต้องคำนึงถึงเรื่อง “ระดับ” นี้ด้วย เราคงไม่อาจเอา ระดับ “เพื่อการหลุดพ้น” มาใช้กับเยาวชนเป็นแน่ แต่คงจะมุ่งเอาเพียงระดับ “เพื่อให้อยู่ได้ในสังคม เป็นอย่างดี” มาใช้ (สาโรช บัวศรี, 2553) จะพบการเรียนรู้ใน 3 ด้านคือด้านความเข้าใจโลก (ปัญญา) เป็นการเข้าใจต่อโลกและชีวิตที่ถูกต้องประกอบด้วยสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ ด้านพฤติกรรม (ศีล) เป็นการสร้างกำแพงไม่ให้เกิดการกระทำที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ด้วยสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และ สัมมาอาชีวะ และด้านจิตใจ (สมาธิ) เป็นการฝึกจิตใจให้มุ่งมั่นต่อการกระทำที่ดี ด้วยสัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ (กนกวรรณ ขวัญอ่อน, 2562)

Jean Piaget กล่าวว่า ในช่วงที่เด็กอายุ 2-7 ปี เป็นช่วงเวลาที่เด็กมีความเข้าใจภาษาได้ดีขึ้น ใช้คำพูดอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เห็น คิดในใจได้ เด็กมักจะเสนอคำถามว่า “ทำไม” และ “มาได้อย่างไร” เนื่องจากเป็นช่วงที่เด็กต้องการเข้าใจทุกอย่าง ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ให้ความสำคัญกับความ ต้องการของตนเอง (Jean Piaget, 1950) เด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี เรียนรู้อย่างไร สำนักวิชาการและ มาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้คำอธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นผลสืบ เนื่องมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่เด็กมี ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และการ ถ่ายทอดจากผู้ที่มีประสบการณ์และมีความรู้มากกว่า ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการคิดและความคิด สร้างสรรค์ พัฒนาภาษา ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว การเรียนรู้ควรมีการจัด สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเลือกตามความสนใจ ลงมือ กระทำผ่านสื่อ อุปกรณ์ และของเล่นที่ตอบสนองการเรียนรู้ และมีความยืดหยุ่น การเรียนรู้ของเด็ก ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการลองผิดลองถูก การได้สัมผัสกระทำ และการกระทำซ้ำ ๆ เด็กจะมีความสนใจ อยากรู้ อยากเห็น เกิดการค้นพบและการแก้ปัญหา ความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ผู้ใหญ่ ควรเป็นผู้สนับสนุนวิธีการการเรียนรู้ รวมทั้งการสร้างความท้าทายและส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเองในสภาพแวดล้อมที่อิสระ เอื้อต่อการเรียนรู้และเหมาะสมกับระดับ พัฒนาการของเด็กแต่ละคน ซึ่งกิจกรรมสำหรับเด็กควรกำหนดระยะเวลาให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก เด็กวัย 3-4 ปี มีความสนใจประมาณ 8-12 นาที เด็กวัย 4-5 ปี มีความสนใจประมาณ 12-15 นาที เด็กวัย 5-6 ปี มีความสนใจประมาณ 15-20 นาที กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่ม ใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องเกินกว่า 20 นาที กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น กิจกรรมการ เล่นตามมุม กิจกรรมเล่นกลางแจ้ง กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ควรใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ทั้งนี้ ผู้จัดการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ปฐมวัย ควรคำนึงถึงวิธีสอน ดังที่ ทิศนา ขัมมณี ได้อธิบายว่า วิธีสอนโดยใช้การนิรนัย (Deduction) หมายถึง การสอนจากหลักการไปสู่ตัวอย่าง โดยสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการ กฎ หรือข้อสรุป แล้วจึงให้ตัวอย่างการใช้ทฤษฎี หลักการ กฎ หรือข้อสรุปดังกล่าวอย่าง ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด หรือวิธีสอนโดยใช้การอุปนัย (Induction) หมายถึง การสอนที่ให้ผู้เรียนสรุปหลักการจากตัวอย่างง่าย ๆ ด้วยตนเอง เป็นการสอนที่ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการนำตัวอย่างของข้อมูล ความคิด เหตุการณ์ สถานการณ์ ปรากฏการณ์ ที่มีหลักการแนวคิดที่ต้องการสอนให้แก่ผู้เรียนแฝงอยู่มาให้ผู้เรียนศึกษาวิเคราะห์ จน

สามารถดึงหลักการแนวคิดที่แฝงออกมา แล้วนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ และเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด (ทีศนา แคมมณี, 2566)

การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์ให้เด็กมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับอริยสัจ 4 อันเป็นคำสอนสำคัญของศาสนาพุทธ เมื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 ตามที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้ จะมีความสอดคล้องกับสาระที่ควรเรียนรู้ สาระที่ 2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ซึ่งเด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนา เมื่อเด็กมีโอกาสเรียนรู้แล้วควรเกิดแนวคิด เช่น ฉันเป็นคนไทย มีความภูมิใจในความเป็นไทย ที่มีวันสำคัญทางศาสนา ศาสนาทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี ทั้งนี้การจัดประสบการณ์ด้วยกิจกรรมที่มีการวางแผนโดยผู้สอน (ให้ความคิดรวบยอดโดยผู้สอน) จะช่วยให้เด็กเกิดทักษะหรือความคิดรวบยอดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตามสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยเด็กแต่ละวัยใช้เวลาโดยประมาณ ดังนี้ อายุ 3-4 ปี ใช้เวลา 45 นาที/วัน อายุ 4-5 ปี ใช้เวลา 1 ชั่วโมง/วัน อายุ 5-6 ปี ใช้เวลา 1 ชั่วโมง/วัน ซึ่งมีได้หมายความว่าให้ผู้สอนสอนต่อเนื่องใน 1 กิจกรรม ต้องแบ่งแบ่งเวลาเป็นหลายช่วง เด็กอาจถูกสอนความคิดรวบยอดในกิจกรรมอื่น ๆ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

การสอนเพื่อให้เด็กปฐมวัยเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ผู้สอนต้องวางแผนกิจกรรมล่วงหน้า ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้า และเสนอเป็นตัวอย่าง ตามแนวทางกิจกรรมที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้ ได้แก่ กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่ได้เรียนรู้มากกว่าเนื้อหา เมื่อเกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการจะทำให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหานั้น ๆ ด้วยตนเอง ในการดำเนินกิจกรรมจะมีวิธี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป ซึ่งขั้นนำ เป็นการเตรียมให้เด็กพร้อมและกระตุ้นให้เด็กสนใจที่จะร่วมกิจกรรมต่อไป กิจกรรมที่ใช้ อาจเป็นการร้องเพลง คำคล้องจอง ปริศนาคำทาย ฯลฯ ซึ่งจะใช้เวลาสั้น ๆ ขั้นสอน เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้รับความรู้และประสบการณ์ด้วยกิจกรรมหลายรูปแบบ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, 2561) เช่น การสนทนาหรือการอภิปราย เป็นการพูดคุยซักถามระหว่างเด็กกับผู้สอน โดยกำหนดประเด็นในการสนทนาหรืออภิปราย เช่น พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ความจริง 4 ประการ อริยสัจ 4 คืออะไร เป็นต้น ผู้สอนเปิดโอกาสให้เด็กซักถาม โดยใช้คำถามกระตุ้นหรือเล่าประสบการณ์ที่แปลกใหม่เสนอปัญหาที่ท้าทายความคิด มีการยกตัวอย่างประกอบการสนทนา โดยใช้สื่อประกอบ เช่น รูปภาพ สิ่งของ เพื่อให้เด็ก “เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ว่า อริยสัจ 4 คือ ความจริง 4 ประการ ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และสอนไว้ ได้แก่ ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความเดือดร้อน ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ สมุทัย คือ ความอยาก เช่นความอยากได้ในสิ่งที่ต้องการ ความไม่อยากได้สิ่งที่ไม่ต้องการ นิโรธ คือ ความดับทุกข์ มรรค คือ การปฏิบัติเพื่อดับทุกข์” โดยในการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์นั้น ในระดับปฐมวัย อาจเลือกยกตัวอย่างมรรคมีองค์ 8 บางข้อ เพื่อแสดงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนกับทุกข์ที่ได้เลือกมาเป็นหัวข้อในการจัดกิจกรรม ซึ่งสามารถปรับให้

เหมาะกับระดับอายุและพัฒนาการของเด็ก เมื่อเด็กเกิดความเข้าใจแล้ว ผู้สอนจึงอธิบายเพิ่มเติมว่าถ้าต้องการดับทุกข์อย่างแท้จริงจำเป็นต้องใช้มรรคทั้ง 8 ข้อ นี้ให้ครบทุกข้อ

การเล่นนิทานหรืออ่านนิทาน ผู้สอนใช้นิทานที่สอดคล้องกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 โดยใช้สื่ออาจเป็นหนังสือนิทาน หนังสือภาพ แผ่นภาพ หุ่นมือ หุ่นนิ้วมือ หรือการแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง โดยผู้สอนใช้คำถามเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ เช่น ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนิทาน นิทานเรื่องนี้มีปัญหาอะไรบ้าง เป็นต้น

การสาธิต เป็นกิจกรรมที่เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยผู้สอนแสดงสิ่งที่ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้น ๆ เช่น การเล่นเกมการศึกษาเกี่ยวกับอริยสัจ 4 แล้วให้เด็กได้ร่วมกันสรุปการเรียนรู้

การทดลอง/ปฏิบัติการ (ระยะสั้น) การทำกิจกรรมโครงงาน (ระยะยาว) เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติ ทดลอง การคิดแก้ปัญหา มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะทางคณิตศาสตร์ ทักษะภาษา ส่งเสริมให้เด็กเกิดข้อสงสัย สืบค้นคำตอบด้วยตนเอง ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างง่าย สรุปผลการทดลอง อภิปรายผลการทดลอง และสรุปการเรียนรู้เป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 โดยใช้กิจกรรมในระยะสั้นหรือในระยะยาว

การศึกษานอกสถานที่ เช่น การไปวัด เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก โดยผู้สอนนิมนต์พระวิทยากรเทศน์ง่าย ๆ เพื่อให้เด็กได้ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4

การเล่นบทบาทสมมติ/การแสดงละคร/การใช้สถานการณ์จำลอง ให้เด็กสมมติตนเองเป็นตัวละคร แสดงบทบาทต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทานหรือสถานการณ์เพื่อให้เด็กได้ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 โดยใช้สื่อประกอบกิจกรรม เช่น อุปกรณ์ของจริงชนิดต่าง ๆ

การร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง เพื่อให้เด็กได้ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 เช่น คำคล้องจองอริยสัจ 4 “ทุกข์-คือความทุกข์ สมุทัย-ทำไมจึงทุกข์ นิโรธ-คือทุกข์ไม่มี มรรค-คือวิธีเพื่อพ้นจากทุกข์” ซึ่งผู้สอนสามารถใส่ทำนองในคำคล้องจองนี้ตามความนิยมของเด็ก ก็จะเกิดเป็น “เพลงอริยสัจ 4” ที่ไพเราะและมีความหมายที่ทรงคุณค่า

การเล่นเกม เป็นกิจกรรมที่นำเกมการเรียนรู้เพื่อฝึกทักษะการคิด การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นกลุ่ม เช่น เกมจับคู่แผ่นภาพ เกมต่อภาพ เกมเรียงลำดับภาพเหตุการณ์ เป็นต้น เพื่อให้เด็กได้ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4

ขั้นสรุปบทเรียน เป็นการสรุปสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนไปทั้งหมดให้เด็กได้เข้าใจดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้สอนอาจใช้คำถาม เพลง คำคล้องจอง เกม ฯลฯ ในการสรุปเรื่องราว

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เช่น การระบายสี การฉีกปะติด การตัดปะติด บนภาพง่าย ๆ ที่สื่อถึงองค์ประกอบของอริยสัจ 4 การร้อยหลอดกาแฟที่ผนึกกับบัตรภาพที่สื่อถึงองค์ประกอบของอริยสัจ 4 การประดิษฐ์กล่องอริยสัจ 4 โดยการสร้างภาพง่าย ๆ เกี่ยวกับองค์ประกอบของอริยสัจ 4 เรียงตามลำดับบน 4 ด้าน ของกล่อง เพื่อให้เด็กเล่นโดยวางกล่องในแนวราบแล้วหมุนกล่องดูภาพได้เอง เป็นต้น

กิจกรรมการเล่นตามมุม ผู้สอนอาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ครูจัดเสริมขึ้น เช่น เกม การศึกษาเกี่ยวกับอริยสัจ 4 กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4

กิจกรรมเล่นกลางแจ้ง ผู้สอนสามารถประยุกต์กิจกรรมเกมการเล่นเพื่อให้สอดคล้องกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ได้ เช่น “เกมอริยสัจ 4 มีกลุ่ม” โดยแบ่งกลุ่มเด็กเป็น 4 กลุ่ม ตั้งชื่อกลุ่มตามชื่อองค์ประกอบของอริยสัจ 4 และติดสัญลักษณ์สีที่เด็กแต่ละคนแทนชื่อกลุ่ม ผลัดกันเป็นตัวแทนกลุ่ม แล้วให้ตัวแทนกลุ่มวิ่งออกไปเรียกชื่อกลุ่ม โดยสมาชิกในกลุ่มวิ่งไปรวมกัน “เกมจับกลุ่มอริยสัจ 4” โดยแบ่งกลุ่มเด็กเป็น 4 กลุ่ม ตั้งชื่อกลุ่มตามชื่อองค์ประกอบของอริยสัจ 4 และติดสัญลักษณ์สีที่เด็กแต่ละคนแทนชื่อกลุ่ม เมื่อผู้สอนส่งเสียงว่า จับกลุ่มอริยสัจ 4 เด็กแต่ละคนต้องวิ่งกระจ่ายกันไปจับกลุ่ม กลุ่มละ 4 คน ให้ครบองค์ประกอบของอริยสัจ 4 เป็นต้น เมื่อเล่นเสร็จแล้วผู้สอนสรุปบทวนให้เด็กได้รวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4

เกมการศึกษา เป็นเกมง่าย ๆ ที่เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ โดยเป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้เป็นพื้นฐานการศึกษา รู้จักสังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอดในเรื่องต่าง ๆ เช่น เกมจับคู่ภาพสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน เกมจับคู่ภาพชิ้นส่วนที่หายไป เกมวางภาพต่อปลาย (โดมิโน) ความเป็นเหตุเป็นผลของภาพเหตุการณ์ตัวอย่างที่สอดคล้องกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 เกม

เรียงลำดับ เช่น เรียงลำดับเหตุการณ์ต่อเนื่องตามความสอดคล้องกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 เกมจัดหมวดหมู่ เช่น จัดหมวดหมู่ภาพเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับอริยสัจ 4 เป็นต้น

บทสรุป

จากตัวอย่างการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัย ที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางมานี้ ผู้สอนยังสามารถจัดการเรียนรู้ในแบบอื่น ๆ ได้อีกมากมาย ทั้งนี้ การใช้สื่อประกอบการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยนั้นเป็นเรื่องจำเป็น หากไม่มีสื่อสำเร็จรูป เช่น หนังสือนิทาน นิทานภาพ แผ่นภาพต่าง ๆ เกมการศึกษา ที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัยโดยตรง ผู้สอนต้องให้ความสำคัญในการจัดทำสื่อประกอบการเรียนรู้ ทั้งนี้ อาจเป็นสื่อง่าย ๆ ที่ผู้สอนสามารถจัดทำได้เอง หรืออาจต้องใช้งบประมาณหรือความร่วมมือในการจัดทำสื่อจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นที่น่าสนใจของเด็ก ๆ ช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างมีความหมาย จดจำประทับใจ เป็นพื้นฐานนำไปสู่ความซาบซึ้งในพระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถพัฒนาสู่ความเข้าใจเรื่องอริยสัจ 4 ในระดับที่ลึกซึ้งขึ้นและดียิ่งขึ้นตามระดับแห่งพัฒนาการ

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ขวัญอ่อน. (2562). การสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 2(1), หน้า 46-59.
- ทศนา แคมมณี. (2566). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระครูปลัดศักดิ์ มหาวีโร (โกศลสุภวัฒน์). (2563). “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”. *ดุชนิพนธ์ตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภาวนาวิริยคุณ (หลวงพ่อทัตตชีโว). (2556). นักโทษแห่งวัฏสงสาร ตอนที่ 3 อริยสัจ 4 (พระธรรมเทศนา เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2554). *วารสารอยู่ในบุญ*. 11(129): 62-65.
- พระภาวนาวิริยคุณ (หลวงพ่อทัตตชีโว). (2556). นักโทษแห่งวัฏสงสาร ตอนที่ 4 อริยสัจ 4 (พระธรรมเทศนา เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2554). *วารสารอยู่ในบุญ*. 11(130): 66-69.
- พระอนันตชัย อภินนโท (ชันโพธิ์น้อย). (2560). ความทุกข์ในอริยสัจ 4. *วารสารพุทธจิตวิทยา*. 2(2): 45-58.
- พระอำนาจ จิตตุนโต (เสมอทรัพย์). (2562). “การศึกษาเปรียบเทียบปฐมเทศนาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับเทศนาบนภูเขาในคริสต์ศาสนา”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สาโรช บัวศรี. (2553). *รำลึกคุณูปการ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี*. สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: สันติศิริการพิมพ์.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- Jean Piaget. (1950). *The Psychology of Intelligence*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Milton V Uecker. (2019). *Distinctively Christian: A Christ-centered Approach to Early Childhood Spiritual Development*. US: Wheaton Press.

